

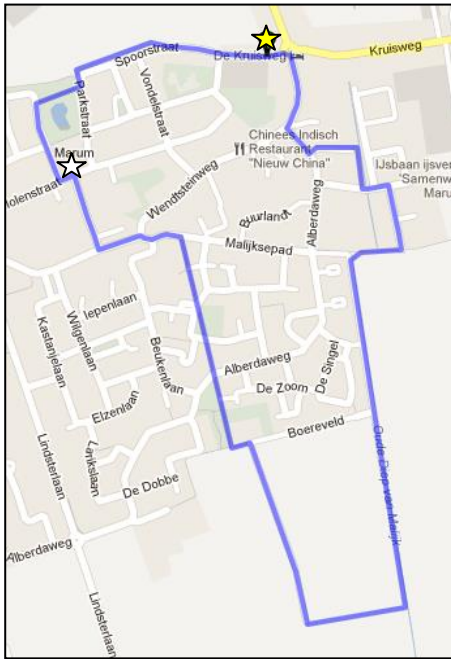
Wandeltochten 5, 15 & 25 km “Sluiproutes”

Drie wandeltochten door het Zuidelijk Westerkwartier

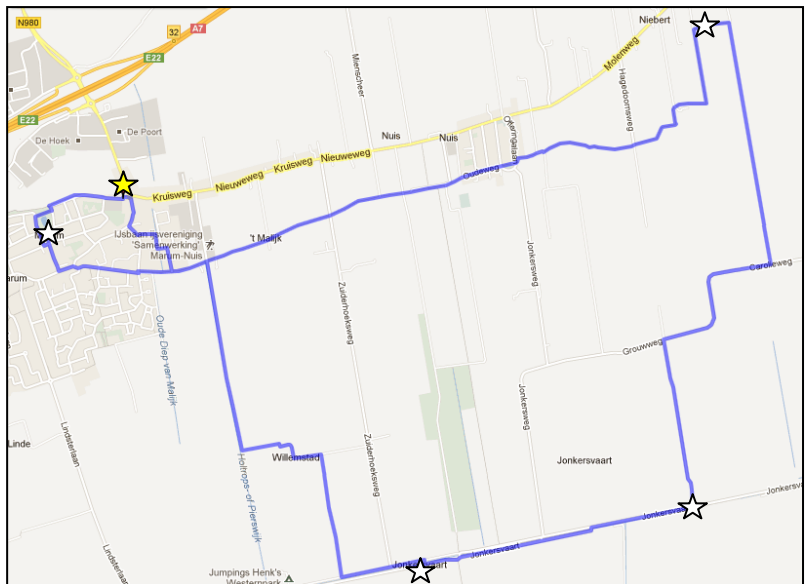
Uitgezet en georganiseerd door de Stichting Oranjecomité en
Bevrijdingsfeesten Marum

Overzichtsk kaartjes

5 km

15 km

25 km

★ = begin/eindpunt

☆ = stempel/rustpunt

Wees voorzichtig bij het oversteken van wegen, houd u aan de verkeersregels. U loopt op eigen risico.

Route 5 km (oranje pijlen met rode band volgen)

- 1 Start vanaf de Heerlijkheid en linksaf richting rotonde
- 2 Bij rotonde rechtsaf en Wendtsteinweg volgen
- 3 1^e weg linksaf (Alberdaweg)
- 4 1^e weg linksaf (Cohnsheem)
- 5 Voor brug en naast huis met nummer 15 rechtsaf
- 6 Houtenpad langs huis volgen en linksaf over brug
- 7 Na brug 1^e weg rechtsaf (Grietmansweg)
- 8 Einde weg op zandpad rechtsaf (splitsing met 15 en 25 km)
- 9 Op splitsing links aanhouden
- 10 Einde pad linksaf
- 11 Pad steeds langs sloot blijven volgen, aan het eind gaat het pad met een bocht naar rechts
- 12 Bij huizen gaat het pad weer met een bocht naar rechts en pad blijven volgen
- 13 Einde pad linksaf
- 14 1^e pad rechtsaf
- 15 Dit pad steeds blijven volgen (let op 4 keer een weg oversteken)
- 16 Einde pad linksaf (Dorpshuisstraat)
- 17 Voetpad blijven volgen tot AH en hier op de zebra oversteken
- 18 Parkeerplaats oversteken richting klok en hier rechtsaf (Raadhuisstraat)
- 19 Rust en Stempelpost bij Gemeentehuis
- 20 Na rust rechtsaf slaan en 1e weg rechts (Thorbeckestraat)
- 21 Deze straat blijven volgen (let op Langestraat oversteken) tot voorbij de vijver
- 22 Na vijver pad rechtsaf slaan
- 23 Einde pad linksaf
- 24 In bocht rechtdoor gaan tot aan zandpad en op zandpad rechtsaf slaan (Kerkpad)
- 25 Pad blijven volgen
- 26 Via parkeerplaats naar finish (bij de Heerlijkheid)

Route 15 km (oranje pijlen met witte band volgen)

- 1 Start vanaf de Heerlijkheid en linksaf richting rotonde
- 2 Bij rotonde rechtsaf en Wendtsteinweg volgen
- 3 1e weg linksaf (Alberdaweg)
- 4 1e weg linksaf (Cohnsheem)
- 5 Voor brug en naast huis met nr. 15 rechtsaf
- 6 Houtenpad langs huis volgen en linksaf over brug
- 7 Na brug 1e weg rechtsaf (Grietmansweg)
- 8 Einde weg op zandpad linksaf (splitsing met 5 km)
- 9 Na bruggetje rechtsaf (dit is de Pierswijk)
- 10 Na “wit huis” met nummer 4 naar links (asfaltweg op)
- 11 Na ongeveer 100 meter 1e pad rechts (zandpad)
- 12 Einde pad linksaf (hier de Jonkersvaart aan de rechterzijde)
- 13 Bij 2e brug de Jonkersvaart oversteken en rechtsaf naar ’t Jonkertje (rust- en stempelpost)
- 14 Na rust rechtsaf (Jonkersvaart nu aan de linkerzijde)
- 15 Na huisnummer 73 splitsing met 25 km route rechtdoor blijven gaan (Jonkersvaart aan de linkerzijde houden)
- 16 Einde pad bij 4e brug Jonkersvaart oversteken en rechtsaf op fietspad (op dit fietspad komt de 25 km route er weer bij).
- 17 Bij huisnr 70 linksaf en “Wandelroute” volgen (zie instructie op het bord). Hier rust en stempelpost.
- 18 Bij asfaltweg rechtsaf
- 19 Na huisnummer 5 linksaf (op knooppunt 8 fietsroute 11 volgen)
- 20 Pad blijven volgen tot fietsknooppunt 11 en hier linksaf (’t Pad)
- 22 Rust- en stempelpost bij Museum ’t Steenhuis
- 23 Na rust linksaf en ’t Pad vervolgen en dit blijven volgen tot einde en linksaf (richting fietsroute 9)
- 24 ’t Pad blijven volgen rechtsaf door klaphek en over bruggetje en weer door klaphek
- 25 Rechtdoor (fietsroute 9 blijven volgen) en gravelpad, asfaltweg en daarna zandweg oversteken
- 26 ’t Pad gaat over in Oudeweg en deze blijven volgen
- 27 Asfaltweg oversteken en fietspad volgen

- 28 Klinkerweg oversteken en Oudeweg volgen en fietspad blijven volgen (steeds fietsroute 9 blijven volgen)
- 29 Bij fietsknooppunt 9 (bij de Coendersborch) Oudeweg en richting fietsroute 85 blijven volgen
- 30 Asfaltweg oversteken en Oudeweg en fietsroute 85 blijven volgen (4 keer door klaphek).
- 31 Twee keer over bruggetje en Oudeweg wordt Malijksepad (fietsroute 85 blijven volgen)
- 32 Op splitsing rechts aanhouden (splitsing met de 25 km route)
- 33 Einde pad klinkerweg (Alberdaweg) oversteken en Malijksepad blijven volgen
- 34 Malijksepad gaat over in Dorpshuisstraat en deze blijven volgen
- 35 Vanaf links komt de 5 en de 25 km route ook op de Dorpshuisstraat
- 36 Voetpad blijven volgen tot AH en hier op de zebra oversteken
- 37 Parkeerplaats oversteken richting klok en hier rechtsaf (Raadhuisstraat)
- 38 Rust en Stempelpost bij Gemeentehuis
- 39 Na rust rechtsaf slaan en 1e weg rechts (Thorbeckestraat)
- 40 Deze straat blijven volgen (let op Langestraat oversteken) tot voorbij de vijver
- 41 Na vijver pad rechtsaf slaan
- 42 Einde pad linksaf
- 43 In bocht rechtdoor gaan tot aan zandpad en op zandpad rechtsaf slaan (Kerkpad)
- 44 Pad blijven volgen
- 45 Via parkeerplaats naar finish (bij de Heerlijkheid)

Route 25 km (oranje pijlen met blauwe band volgen)

- 1 Start vanaf de Heerlijkheid en linksaf richting rotonde
- 2 Bij rotonde rechtsaf en Wendsteinweg volgen
- 3 1^e weg linksaf (Alberdaweg)
- 4 1^e weg linksaf (Cohnsheem)
- 5 Voor brug en naast huis met nummer 15 rechtsaf
- 6 Houtenpad langs huis volgen en linksaf over brug
- 7 Na brug 1^e weg rechtsaf (Grietmansweg)

- 8 Einde weg op zandpad linksaf (splitsing met 5 km)
- 9 Na brug rechtsaf (dit is de Pierswijk)
- 10 Na "wit huis" met nummer 4 naar links (asfaltweg op)
- 11 Na ongeveer 100 meter 1^e pad rechts (zandpad)
- 12 Einde pad linksaf (hier de Jonkersvaart aan de rechterzijde)
- 13 Bij 2^e brug de Jonkersvaart oversteken en rechtsaf naar 't Jonkertje (rust- en stempelpost)
- 14 Na rust rechtsaf (Jonkersvaart nu aan de linkerzijde)
- 15 Na huisnummer 73 rechtsaf (splitsing met 15 km route) fietspad volgen (betonpad)
- 16 Einde pad linksaf en direct rechtsaf
- 17 In de bocht bij bord "Welkom Nanninga's Bosch" rechtsaf (zandpad)
- 18 Bij Paal met "blote voeten" rechtdoor tot hek
- 19 Door klaphek gaan en pad volgen
- 20 Op 1^e kruising rechtsaf
- 21 Op 1^e kruising rechtdoor en bij de volgende kruising linksaf
- 22 Einde pad (na het verlaten van het bos) linksaf,
- 23 Bij bord "verboden toegang" het pad blijven volgen
- 24 Pad blijven volgen tot het een bocht naar rechts maakt. Hier linksaf en weer het Nanninga's Bosch ingaan, pad langs sloot volgen.
- 25 Pad blijven volgen (buigt naar linksaf)
- 26 Op kruising rechtsaf en via klaphek het bos weer verlaten
- 27 Pad volgen, bij brievenbus nr. 4 rechtdoor gaan (verharde weg)
- 28 Bij knooppunt 25, rechtdoor gaan, richting fietsroute 23 (Gravelandsewijk)
- 29 Bij huis nummer 13 linksaf (richting: "Doorgaand verkeer")
- 30 In bocht naar links, rechtsafslaan richting Zandwijk 4 - 5 - 6
- 31 Einde pad de Jonkersvaart oversteken en rechtsaf
- 32 Bij huisnummer 70 linksaf en "Wandelroute" volgen (zie instructie op het bord). Hier rust en stempelpost.
- 33 Bij asfaltweg rechtsaf.
- 34 Na huisnummer 5 linksaf. (op knooppunt 8 fietsroute 11 volgen)
- 35 Pad blijven volgen tot fietsknooppunt 11 en hier linksaf ('t Pad)
- 36 Rust- en stempelpost bij Museum 't Steenhuis.
- 37 Na rust linksaf en 't Pad vervolgen en dit blijven volgen tot einde en linksaf (richting fietsroute 9)
- 38 't Pad blijven volgen rechtsaf door klaphek en over bruggetje en weer door klaphek

- 39 Rechtdoor (fietsroute 9 blijven volgen) en gravelpad, asfaltweg en daarna zandweg oversteken
- 40 't Pad gaat over in Oudeweg en deze blijven volgen
- 41 Asfaltweg oversteken en fietspad volgen
- 42 Klinkerweg oversteken en Oudeweg volgen en fietspad blijven volgen (steeds fietsroute blijven volgen)
- 43 Bij fietsknooppunt 9 (bij de Coendersborch) richting fietsroute 85 en Oudeweg blijven volgen
- 44 Asfaltweg oversteken en Oudeweg en fietsroute 85 blijven volgen (4 keer door klaphek).
- 45 Twee keer over bruggetje en Oudeweg wordt Malijksepap (fietsroute 85 blijven volgen)
- 46 Op splitsing links aanhouden (Splitsing met de 15 km route en dezelfde route als de 5 km)
- 47 Einde pad linksaf
- 48 Pad steeds langs sloot blijven volgen, aan het eind gaat het pad met een bocht naar rechts
- 49 Bij huizen gaat het pad weer met een bocht naar rechts en pad blijven volgen
- 50 Einde pad linksaf
- 51 1^e pad rechtsaf
- 52 Dit pad steeds blijven volgen (let op 4 keer een weg oversteken)
- 53 Einde pad linksaf (Dorpshuisstraat) (Samenvoeging met 15 km route)
- 54 Voetpad blijven volgen tot AH en hier op de zebra oversteken
- 55 Parkeerplaats oversteken richting klok en hier rechtsaf (Raadhuisstraat)
- 56 Rust en Stempelpost bij Gemeentehuis
- 57 Na rust rechtsaf slaan en 1e weg rechts (Thorbeckestraat)
- 58 Deze straat blijven volgen (let op Langestraat oversteken) tot voorbij de vijver
- 59 Na vijver pad rechtsaf slaan
- 60 Einde pad linksaf
- 61 In bocht rechtdoor gaan tot aan zandpad en op zandpad rechtsaf slaan (Kerkpad)
- 62 Pad blijven volgen
- 63 Via parkeerplaats naar finish (bij de Heerlijkheid)

Ten geleide

Dit jaar is het de derde keer dat wij op 5 mei een wandeltocht door het prachtige coulissenlandschap rondom Marum organiseren. Gestart als extra evenement bij het 200-jarig bestaan van de Gemeente Marum, bleek het snel in een duidelijke behoefte te voorzien zodat het een jaarlijks terugkerende activiteit lijkt te worden. Veel wandelliefhebbers blijken graag te komen om te genieten van het mooie, afwisselende landschap van de Zuidelijk Westerkwartier met daarin verborgen unieke, vaak eeuwenoude gebouwen en kerken. Dit jaar is het thema “Sluiproutes”. Dat betekent dat de route niet alleen langs bekende wegen gaat maar juist over oude paden en wandelwegen. In dit boekje vind u een korte toelichting op een paar historische plaatsen waar de route langs gaat. We wensen u veel wandelplezier toe.

Oranjecomité Marum

Zicht op Marum vanaf de zuidzijde

Marum in het kort

De naam Marum komt van 'Mare', water, en 'heim', plaats, en betekent dus 'plaats aan het water', waarin het water het Oude diep is. Oorspronkelijk is het een lintdorp. De lintbebouwing liep van 't Malijk, langs de Kruisweg en de Hoornweg tot De Haar, op een hoger gelegen zandrug. Aan de rand van het dorp aan de Noorderringweg in Marum-West staat een monumentale romaanse kerk. Het oudste deel, het koor, dateert uit de tweede helft van de 12^e eeuw en is daarmee een van de oudste bakstenen bouwwerken in Groningen. Het schip en de toren van de kerk werden in de 13^e eeuw gebouwd. In het midden van de zestiende eeuw werd de toren verhoogd met een klokkenzolder en werd op het schip de huidige kap aangebracht.

Romaanse kerk Marum, met op de voorgrond het oorlogsmonument

In 1885 is de Gereformeerde kerk aan de Kruisweg gebouwd. Deze is later afgebroken om plaats te maken voor de huidige kerk.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was er een Duitse radarpost aanwezig op Trimunt. Deze radarpost stond in verbinding met een radarpost in de kop van Noord-Holland en de vliegbasis Leeuwarden. Bunkers van de radarpost

Trimunt zijn nog zichtbaar aan beide kanten van de snelweg A7 tussen Marum en Frieschepalen. Na een sabotageactie op de trambaan tussen Marum en Drachten en enkele andere verzetsacties zijn er verschillende Marummers gefusilleerd. Er zijn meerdere herdenkingsmonumenten die herinneren aan deze gebeurtenissen. Ze staan op de plek van de aanslag langs de voormalige trambaan, tegenwoordig een fietspad, op de executieplek naast de huidige motorcrossbaan, vroeger de locatie van de Duitse radarpost, en een heel groot monument op de begraafplaats van Marum.

Het Boereveld, waar tijdens de tweede wereldoorlog de Marumer Andries Sikkinga op 29 jarige leeftijd door de Duitsers werd neergeschoten.

Tot het begin van de vorige eeuw was de turfwinning de belangrijkste bron van inkomsten in het dorp. In 1812 bestond het dorp uit 12 veenboerderijen waarin 17 gezinnen van de turfwinning leefden. Daarna heeft de agrarische sector en met name de rundveehouderij, zich verder ontwikkeld.

Turfweg, ten noorden van Marum

Tegenwoordig zijn de meeste inwoners van Marum forensen, die voornamelijk in Groningen en Drachten werken. In Marum zijn de nodige industrieën. Onlosmakelijk met de geschiedenis van Marum verbonden is de kaasfabriek aan de Noorderringweg. In 1918 werd deze onder de naam coöperatieve zuivelfabriek Zuider Westerkwartier aan de Noorderringweg gebouwd. Deze heeft in de twintigste eeuw flink uit kunnen breiden en is tegenwoordig de grootste producent van Edammer kaas in West-Europa. Ten noorden van het dorp, aan de andere kant van de rijksweg, ligt het bedrijventerrein Marumerlage dat een paar jaar geleden in gebruik is genomen.

Jonkersvaart en de Pierswijk

De Jonkersvaart heeft zijn naam te danken aan Ferdinand Folef von Innhausen und Kniphausen (1804-1884), bijgenaamd de ('dolle') jonker van Nienoord, die dit kanaal eind 18^e, begin 19^e eeuw heeft laten aanleggen. Het graven van dergelijke vaarten, met dwars daarop de talrijke wijken, had een tweeledig doel. Allereerst moest het veen, als men het wilde afgraven, toegankelijk zijn en moest er ontwatering plaatsvinden. Daarvoor was een uitgebreid wijkensysteem nodig. Het tweede doel was het afvoeren van de turf dat eigenlijk alleen per schip kon plaats vinden. Daarom is in die periode een dicht stelsel met kleine vaarwegen tot stand gekomen.

Sluis in de Jonkersvaart

Inmiddels zijn veel wijken weer verdwenen maar de Pierswijk is goed bewaard gebleven. Deze loopt vlak achter de timmerfabriek aan de Kruisweg naar de Jonkersvaart.

Bruggetje bij Pierswijk

De Pierswijk is genoemd naar Pier Holtrop. De familie Holtrop woonde op het Frimasteenhuis, een steenhuis dat aan de westzijde van de Pierswijk aan het Malijkse Pad moet hebben gestaan en allang is verdwenen. De Pierswijk is gegraven tussen 1836 en 1852. Aanvankelijk was de wijk bestemd voor de afvoer van turf, maar werd daarna gebruikt voor de aanvoer van melk met pramen naar de zuivelfabriek die op de plaats stond waar later de timmerfabriek is gekomen. Ook voor deze fabriek werden de materialen via de Pierswijk aangevoerd. De Pierswijk is in gebruik geweest tot halverwege de vorige eeuw, toen de opkomst van de vrachtauto de kleine binnenscheepvaart overbodig maakte.

De oude haven van Marum

Coendersborch

Aan de zuidkant van het dorp Nuis ligt de Coendersborch die in 1813 is gebouwd op de plaats waar eerder de Fossemaborg stond. De Fossema's waren invloedrijk in Nuis en omgeving. Omstreeks 1520 kocht Wigbold van Ewsum uit Middelstum land in Vredewold (gemeenten Leek en Marum) en bouwde de borg Nienoord. Er ontstond een eeuwen durende strijd om geld, aanzien en macht. Dit leidde tot geregisseerde huwelijken, ontvoeringen en zelfs een veldslag bij het Bolmeer.

In 1758 kwam de borg in handen van Oene van Teyens. Zijn erfgenamen, twee broers en een zuster, bouwden de huidige Coendersborch. Van deze drie trouwde alleen Benedictus en wel met zijn dienstbode Froukje Alberts. Zij kregen drie kinderen die allen ongehuwd bleven. Een van deze kinderen, Oene, overleed als laatste in 1866 te Beetsterzwaag. De erfenis ging naar de buurman, dokter Tonckens. De familie van Froukje Alberts heeft lang processen gevoerd namens de erfgenamen over dit vreemde "testament". De Stichting Het Groninger Landschap kocht het landgoed in 1956.

Coendersborch

Museum 't Rieuw

Na bijna 25 jaar in de schuur van de Coendersborg te zijn gehuisvest, is het landbouw en streekmuseum 't Rieuw sinds 2012 ondergebracht in de door het Groninger Landschap grondig gerestaureerde boerderij van Kimm. Het museum hebrbergt een bijzondere collectie met oude voorwerpen en gereedschappen van vóór de mechanisatie in de landbouw. De kerncollectie van het museum bestaat uit gereedschappen en werktuigen en gebruiksvoorwerpen zoals die voor de jaren zestig van de vorige eeuw gebruikt werden in het boerenbedrijf, zowel van het bedrijfsgedeelte als van het huishoudelijk deel.

Het Iwema Steenhuis

De eerste steenhuisen waren geen huizen maar meer iets hogere verdedigingstorens, die in tijden van vrede ook wel werden gebruikt als opslagplaats van de oogst. Het waren torenachtige gebouwen van kloostermoppen met enkele boven elkaar gelegen vertrekken. Een steenhuis werd gebouwd op een hoger gelegen stuk grond en er werd vaak een gracht omheen gegraven met een ophaalbrug. Steenhuisen boden bescherming tegen zeewater en oorlogvoerende overheersers. Omdat de noordkust van Nederland geen dijken had stonden de meeste steenhuisen in Groningen en Friesland. Later toen het leven op het platteland wat veiliger werd zijn de meeste afgebroken. De eerste steenhuisen werden gebouwd rond 1350 – 1400. In de 15^e en 16^e eeuw waren er al weer vele verdwenen.

Iwema Steenhuis

Het Iwema Steenhuis is het enige nog resterende steenhuis in de provincie Groningen. Dit steenhuis dateert uit het eind van de veertiende, begin van de vijftiende eeuw. De naam verwijst naar de familie Iwema die er oorspronkelijk woonde. Deze familie hoorde niet tot de Groninger adel, wat wellicht verklaart waarom het steenhuis nooit is uitgegroeid tot een borg.

In de loop van de jaren zijn er meerdere verbouwingen geweest. De meest ingrijpende vond plaats in het begin van de 19e eeuw door de lokale dominee Reinder Damsté, die het steenhuis verbouwde tot boerderij, er grote vensters in plaatste, het steenhuis (voorhuis) verlaagde en het geheel witpleisterde. Het oorspronkelijke steenhuis is nog te herkennen in de vorm van het voorhuis en aan de kloostermoppen die aan binnenzijde van de westelijke muur nog te zien zijn. Deze kloostermoppen maken ook de datering mogelijk. Het steenhuis werd in 1851 gekocht door de familie De Boer en is momenteel eigendom van het Groninger Landschap. In de tuin staat de grootste rode beuk van de provincie Groningen.

Bij de samenstelling van dit boekje zijn de volgende bronnen gebruikt:

www.wikipedia.nl - www.marum.nl - www.museagemeentemarum.nl

‘Vlijtige armoede en tonnen gouds’ door J. en H.J. Boerema.

Uitgegeven door de Rabobank “Marum-De Wilp”, 1989.

Stempelkaart

5, 15 & 25 km

Startpunt: Heerlijkheid, Marum	
Gemeentehuis Marum	
Eindpunt: Heerlijkheid, Marum	

15 & 25 km

't Jonkertje	
Jonkersvaart 70	
Museum 't Steenhuis, Niebert	

Deze wandeltocht is een initiatief van de Stichting
Oranjecomité en Bevrijdingsfeesten Marum,
en werd mede mogelijk gemaakt door:

Albert Heijn Marum

"Heerlijkheid"

Horeca centrum "Heerlijkheid" Marum

Wandeltochten:	G. Kooiker
Achtergrondinformatie:	J.W. Hesselink
Foto's:	J.W. Hesselink
Vormgeving:	M. van Zutphen

© copyright 2013 Oranjecomité Marum
www.oranjecomitemarum.nl